

Zpívají středoškoláci?

doc. Mgr. Vladimír Richter

Motto:

„ Jsem přesvědčen, že věnovat pozornost mladému publiku je správné. Ovšem nemyslím si, že jakékoliv jednorázové akce mohou suplovat základní předpoklad harmonického hudebního rozvoje mladých posluchačů – náležitou hudební výchovu. [...]...nadšený učitel s rozhledem a s moudrým a současně zapalujícím přístupem je pro mne tím světloňosem, kterého bych tak rád viděl v našich školách...“¹

Přistupujeme-li k řešení jakékoliv otázky týkající se hudební výchovy, musíme se rozhodnout, jaké zvolíme základní východisko: buď podlehneme již značně rozšířené skepsi, nebo budeme s nekončícím optimismem hledat nové cesty kupředu, opírajíce se o drobná, ale stále nalézaná pozitivní zjištění. Při vědomí vědecké objektivity musíme akceptovat oba možné přístupy a nalézat jejich spojení. Skepse a nespokojenost byly ostatně vždy v minulosti aktuálním reflexím stavu všeobecného hudebního vzdělávání vlastní. Současně byly ale také významným faktorem motivačním, neboť neochota smířit se s domněle neblahým stavem vždy vítězila a vedla k hledání nových cest. Nezpochybnitelná oprávněnost kontinuálně existujícího názoru zainteresované veřejnosti na prospěšnost či v pravém slova smyslu nezbytnost a nutnost přítomnosti hudební výchovy i na středních školách je opakovaně potvrzována výsledky nejrůznějších výzkumů a šetření, ze kterých vyplývá mimo jiné, že „hudebníci“ dosahují lepších výsledků v řadě činností zdánlivě či prvoplánově s hudební výchovou nesouvisejících. V celém dvacátém století lze mapovat generačně - propagační úspěšné kampaně, ve kterých hrály významné úlohy takové osobnosti, jako např. Václav Holzknecht, Vladimír Karbusický, Eva Kröschlová, Emil Hradecký, Jarmila Vrchotová – Pátová, František Lýsek, Ivan Poledňák, Jaroslav Herden, Petr Eben, Ilja Hurník a další. Nejvýrazněji se tyto snahy projevíly v 2. polovině 70.tých let realizací tzv. činnostního pojetí HV.

Zde přítomné úvahy navazují na interpretaci dílčích závěrů „Výzkumu využití multimediálních technologií v hudební výchově“ realizovaného Katedrou hudební výchovy

---

¹ BĚLOHLÁVEK, Jiří. Týdeník rozhlas, 2011, roč. 21, č. 19.

PdF MU v roce 2010. Jestliže jsme se v článku „K otázkám pěveckého repertoáru v hudební výchově“² mohli na pozadí aktuálních názorů učitelské i dětské veřejnosti zamýšlet nad existencí a vzájemným poměrem dramaturgických preferencí lidové hudby a ostatního pěveckého repertoáru v hodinách hudební výchovy a mezi jinými závěry dokonce konstatovat, že zpěv lidových písní české základní školství stále akceptuje, v tomto okamžiku si klademe poněkud fatálnější otázky, totiž, jak funguje hudební výchova na středních školách, jaké cíle stanovuje Rámcový vzdělávací plán, zda HV ve středoškolském prostředí navazuje na koncepci realizovanou na nižších stupních škol, zda a jak je taková návaznost akceptována právě Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia, to vše se zvláštním zohledněním vokálních aktivit a při vědomí obecnějších specifik a rozdílů mezi školami základními a středními. Východiskem jsou nám výsledky Výzkumu využití multimediálních technologií v hudební výchově na středních školách, realizovaného Katedrou hudební výchovy Pedagogické fakulty MU v roce 2011.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia uvádí ve vzdělávací oblasti Umění a kultura v učivu hudebního oboru - produkci samostatný odstavec věnovaný vokálním činnostem. Jejich realizace by měla zahrnovat ušlechtilé formulované cíle: kultivaci pěveckého a mluvního projevu, intonační a rytmický výcvik, sólový a sborový zpěv, orientaci v notovém zápisu vokálních komposic, improvizaci jednoduché vokální komposice (předvětí a závětí). Produkční aktivity jsou součástí triády produkce – recepce – reflexe, po jejímž absolvování by měl být středoškolák mocen komplexní interpretace hudebního díla, měl by chápat eventuální zvláštnosti v přístupu k interpretaci hudebních děl, při srovnávacím uplatnění zkušeností získaných v oboru výtvarném by měl umět dekódovat znakové systémy jednotlivých druhů umění, měl by se orientovat v sociálních okolnostech ovlivňujících fungování umění v současné společnosti. Na rozdíl od výtvarného oboru neuvádí RVP v kapitole věnované hudebnímu oboru nikde zmínku o návaznosti na RVP pro ZŠ. V dokumentu není reflektován eventuální vztah mezi oblastí Umění a kultura a průřezovým tématem Mediální kultura. Důležitost této souvislosti pro vnímání hudby byla analyzována mnohokrát.

Na počátku snahy popsat faktický stav věci je třeba připomenout, že v oblasti středoškolského vzdělávání je hudební výchova realizována (až na malé výjimky, o kterých bude zmínka později) pouze na gymnáziích. Sólový zpěv se v tomto prostředí pěstuje spíše

---

² K otázkám pěveckého repertoáru v hudební výchově

výjimečně (péče o výrazný talent, akceptace samostatných pokusů odvážných adeptů soutěží typu superstar apod.) a při vědomí existence a funkce základních uměleckých škol je to v pořádku. Výsledky výzkumu ukazují velmi zřetelně, že realizace vokálních činností probíhá zásadní měrou ve sborovém zpěvu, který masívně funguje jako nadstavba obvykle volitelné hudební výchovy. Hudební i vokální aktivity se těší mezi středoškolskými studenty značné oblibě: 80% vidí HV jako smysluplnou, 70% baví zpěv, 91% akceptuje přítomnost lidových písní ve výuce a to ve shodě s učiteli, 65% studentů si zpívá při práci, 57% tak činí denně a celých 37% povýšilo tuto činnost na pravidelně provozovanou institucionálně ukotvenou aktivitu, přičemž u 25% z celkového počtu respondentů studentů je to pěvecký sbor, nebo zpěv sólový. Učitelé – a v této souvislosti také sbormistři středoškolských těles – zpívají v hojné míře sami ve sborech (66%) a jdou tak svým svěřencům příkladem. V disertační práci J. Seckého „Vztah hudební percepce a aktivního provozování hudby u středoškolské mládeže“³ byl vytvořen profil člena středoškolského sboru: typický představitel této skupiny prošel systematickou výukou hry na nástroj na ZUŠ, hru na nástroj téměř polovina pěvců navštěvuje i během studia na střední škole. Naprostá většina má pozitivní vztah k předmětu hudební výchova na střední škole, mnoho členů sborů pracuje ve více kolektivech současně, člen sboru vlastní značné množství hudebních nahrávek včetně hudby artificiální, někteří dokonce uvedli artificiální hudbu jako svůj oblíbený hudební žánr.

Středoškolské sborové hnutí je fenomén natolik významný, že mu věnuje samostatnou kapitolu na svých webových stránkách NIPOS ARTAMA. Zde jsou anonce zpěvníků, kurzů, workshopů, soutěží typu Opava cantat, nebo prestižní Gymnasia cantant. Posledních ročníků právě této soutěže se účastní řada vynikajících sborů, dokonce i jeden mužský – z Gymnázia Vídeňská v Brně. V porotě usedají významné osobnosti jako Lubomír Mátl, Ivan Sedláček, Jan Kostečka, Jaroslav Kyzlink, Michal Vajda. Tato jména podporují podstatně prestiž soutěže a udělovaným cenám dodávají vysoké renomé v profesní komunitě. (Otázkou je, zda tyto úspěchy hodnotí stejně nebo alespoň podobně také školský management.)

Vedle klasicky zaměřeného sborového hnutí jsou neopominutelné i snahy nalézat alternativní možnosti vytváření sborového repertoáru, které reprezentuje např. Sbor svatého pluka z Uherského Hradiště. Repertoár tohoto tělesa je zaměřen téměř výhradně na úpravy dnes již klasického rockového repertoáru. To je mimo jiné důkazem známé teze, že generace si nesou celým životem jako posluchačský ideál hudbu svého mládí. Sbornistr Jan Gajdošík

---

³ Secký, J. : *Vztah hudební percepce a aktivního provozování hudby u středoškolské mládeže*. Brno: MU, 2009

se v čele svého tělesa vrací do svých mladých let – doby aktuální slávy uváděných skladeb. Manažerská šikovnost přinesla sboru zajímavé možnosti spolupráce např. s Vladimírem Mišíkem nebo skupinou Kabát. Setkání s mediálně známými osobnostmi znamená jistě významnou motivaci pro angažmá ve sboru.

Výjimečné postavení mají gymnázia s uměleckou profilací – Gymnázium Jana Nerudy v Praze – a Gymnázium Pavla Křížkovského s uměleckou profilací v Brně. První má sbor nadprůměrné kvality, když významný podíl jeho členů tvoří talentovaní instrumentalisté. Brněnská škola provozuje vokálně instrumentální soubor Scholastici musici – ten má na kontě významné produkce, např. Purcellovu operu Dido a Aeneas realizovanou jako celoškolský projekt zahrnující výpravu, režii, hudební nastudování, propagaci i vlastní technicko-producentské zajištění.

Hudební aktivity se ateliérovým způsobem provozují např. také na Střední škole umělecko manažerské: zde je zřetelná orientace na nonartificiální hudbu.

Tato bilance (a dodejme, že se jednalo s výjimkou hudebních gymnázií o neprofesionální učiliště, tedy o prostředí tzv. amatérské) budiž použita jako důkaz, že skepse není zcela na místě a hudební život v prostředí středních škol je poměrně bohatý. Pro katedry hudební výchovy je v širších souvislostech podstatné také to, že ve věku studia na Gymnáziu se projevuje profilace zájmů; tato věková kategorie prochází v tomto typu školy přípravnou fází ke studiu na škole vysoké – začíná si tedy uvědomovat a volbou volnočasové investice může podporovat směr svých budoucích profesních zájmů. Ze skupiny výše charakterizovaných studentů “sboristů“ mohou být nominováni později adepti studia hudební výchovy na pedagogických fakultách. Na rozdíl od jiných předmětů jim obvykle chybí alespoň základní teoretická průprava, motivace profesní volby setrvává spíše u ochoty či oblíbenosti praktického provozování hudebních aktivit. Motivační může být osobní příklad ze školy, rodinná tradice apod., otázkou zůstává, zda a jak významně ovlivňuje volbu pedagogicky zaměřeného profesionálního studia názor na prestiž učitelské profese: ta jest překvapivě vysoká v sociologických průzkumech, v okamžiku konkrétní volby, či konkrétní komunikace rodičů se školou se však obvykle prudce snižuje.

V současné společnosti klesá míra povědomí důležitosti odpovědného a odborného provozování uměleckých výchov (spolu s hudební také výtvarné, literární, dramatické) na všech typech škol. V posledních letech se nově ve větší míře (v některých průzkumech je to i více než 50%) objevuje také názor ředitelů středních škol, že HV (VV) je zbytečná a měla by se nahradit informatikou, případně výukou cizích jazyků. Z izolovaného pohledu manažerské

úrovně by mohla být prezentace takového názoru v jistém smyslu snad i pochopitelná, je však v přímém protikladu s faktem, že využívání výsledků práce sborových těles, či výstavy jsou právě podle ředitelů jedním z nejvhodnějších nástrojů a prostředků k propagaci školy. O něco více alarmující však je skutečnost, že názory na nepotřebnost výchov lze (naštěstí prozatím spíše pouze v kuloárových diskusích) zaslechnout i mezi mladou generací vysokoškolských učitelů, jejichž profesionálním oborem je obecná pedagogika. Tento názor může pramenit z absence základních vědomostí o významu třeba i nesmělých tvůrčích a recepčních uměleckých pokusů žáků pro rozvoj osobnosti a představuje značné nebezpečí nejen pro tzv. esteticko výchovné obory, ale zejména, pokud by se dále rozšiřoval, pro rozvoj budoucích mladých generací obecněji. Učitelé zmíněných disciplín nemají být totiž pouze zprostředkovateli a koordinátory přípravy konkrétních tvůrčích počinů, ale musí ve svém působišti hrát důležitou roli jakéhosi garanta kulturního života regionu s přesahem do roviny etické. Další zprostředkovávané efekty provozování uměleckých aktivit s dětmi či studenty, jakými jsou rozvoj emocionality, paměti, představivosti, kombinačních schopností, přesah do roviny budování sociálních vztahů včetně prevence negativních sociálních jevů atd., jsou zcela zřejmé a ponecháváme je v této chvíli bez podrobnějšího komentáře. K tomu je nezbytné, aby učitel umělecko výchovných oborů byl vzdělán mimo vlastní hudební nebo např. výtvarnou tvůrčí erudici také v oborech estetika, teorie umění, hudební (a samozřejmě i obecná) psychologie, sociologie, pedagogika, didaktika, v komparaci dějin uměleckých oborů v diachronním i synchronním smyslu, tak, jak se to děje (alespoň prozatím) v souladu s akreditační politikou MŠMT v současné době právě na pedagogických fakultách.

Koncepce učebního plánu studijního oboru učitelství hudební výchovy pro vyšší stupně škol realizovaného Katedrou hudební výchovy PdF MU je konstruována s cílem vychovávat aktivní hudebníky připravené provozovat na školách pěvecké sbory, případně instrumentální soubory, skrze vlastní produkční aktivity spoluformovat posluchačský vkus a názor mladé generace, vytvářet účinné nástroje schopné oponovat agresivnímu tlaku mediální hudební produkce – plnit tedy funkci výše zmíněné obecněji chápané kulturní garance. Výsledky výzkumu ukazují, že takto vyzbrojený absolvent nachází uplatnění a výše formulované cíle s úspěchem realizuje.

Literatura

BĚLOHLÁVEK, Jiří. Týdeník rozhlas, 2011, roč. 21, č. 19.

KOLEKTIV, *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: VÚP, 2007, ISBN 978-80-87000-11-3

SECKÝ, Josef. *Vztah hudební percepce a aktivního provozování hudby u středoškolské mládeže*. Brno: MU, 2009

Summary

The study is mapping the real situation in singing education at grammar schools in the Czech Republic based on interpretation of selected results of the Research into Multimedia Technology Using in Music Education at Secondary Schools and comparing it with the content of the Framework Education Programme for Secondary General Education (Grammar Schools).